

OBECNÉ RYSY ANGLICKÉHO VŠEOBECNĚ VZDĚLÁVACÍHO ŠKOLSTVÍ

DR. STANISLAV MAŘAN
Výzkumný ústav pedagogický v Praze

Anglické všeobecně vzdělávací školství, právě jako školství v ostatních kapitalistických státech, slouží ve svém cíli, obsahu i metodách přípravě pro život v kapitalistické třídní společnosti a řeší zásadní otázky v duchu buržoazní pedagogiky. Síla tradice, často záměrně podporovaná a zveličovaná a některé zvláštní podmínky vtiskují anglickému školství určité specifické rysy, které je nutno si uvědomit, chceme-li porozumět podstatě anglického všeobecně vzdělávacího školství.

Angličtí učitelé i pedagogové jsou neobyčejně hrdi především na decentralizaci školské správy a na velkou volnost organizační v obsahu a práci školy. Britské školní zákony jsou většinou pouze rámcové a ministerstvo školství v jejich realizování se omezuje na doporučování a kontrolu, na koordinaci činnosti úřadů a poskytování finanční pomoci, a to pouze v Anglii a Walesu, kdežto Skotsko a Sev. Irsko má zase své ústřední úřady. Vypracování organizačních forem a vlastní řízení škol je ponecháno místním správním úřadům (Local Education Authorities, zkratka LEA), které mají volené výbory občanů a oblastní úřady. Místní orgány se starají o výstavbu a zařízení škol, platí učitele atd., a to z místních daní a dále ze subvencí, které jim poskytuje ministerstvo školství. Ani typy škol, jejich učební plány a osnovy nejsou ústředně připravovány a schvalovány, nýbrž jsou v moci místních orgánů, které zase ponechávají ředitelům škol volnost v úpravě učebního plánu a osnov. Angličtí pedagogové rádi zdůrazňují, že „žádná vnější autorita nediktuje učitelům a ředitelům, co a jak mají učit“ (1, str. 1). Ve výroční zprávě ministerstva školství za rok 1958 se přímo říká, že „vláda je přesvědčena, že by bylo nesprávné, aby jakýkoliv jednotný vzor středního školství se rozšířil po celé zemi, naopak musí být podněcovány široké experimenty a pružnost v organizaci školy“ (2, str. 3).

Tato decentralizace správy a volnost v organizaci a obsahu vede k tomu, že zpočátku je dosti těžko se vyznat v systému a obsahu anglického školství a uvést je do srozumitelného přehledu. Není např. možné uvést učební plány, které by platily po celé zemi. Při studiu anglického školství se můžeme setkat s pokrokovými prvky, ale také často v nepřehledném systému se skrývají vyložené nedostatky, takže podle anglických pramenů je úroveň práce různých škol různá, někdy, zvl. u soukromých národních škol tak nízká, že ministerstvo odepře podporu školám. Při hlubším studiu práce anglických škol však možno shledat, že využití této prohlášené volnosti není zdaleka tak intenzivní, jak by se zdálo. Ač nikdo školám nedává závazné učební plány a osnovy, přece rozdíly mezi školami jsou celkem nepodstatné, spíše v okrajových věcech. Je to tím, že školy se řídí ve své práci směrnicemi, které sice nejsou osnovami, ale jejichž plnění ministerstvo kontroluje prostřednictvím svých inspektorů a na nichž záleží také především subvence. Každá národní škola má zajistit určité minimum vědomostí a dovedností, aby žáci mohli postoupit do střední školy. Ředitelé národních škol se při vypracování

učebních osnov řídí často „knihou námětů“, vydávanou ministerstvem školství (Handbook of Suggestions). Každá střední škola, jejíž žáci mají vstoupit na universitu, musí své osnovy přizpůsobit požadavkům universit, které samy zajišťují závěrečné zkoušky. Ve školách pracují učitelé připravení v pedagogických kolejích a institutech a pokud dále studují, jsou ovlivňováni buržoazní pedagogickou literaturou. Proto ani volnost v používání metod výchovně vzdělávací práce se neprojevuje výrazně na různých školách.

Poradní komise Národní unie učitelů (3, str. 27) ve zprávě pro předsednictvo výslovně potvrzuje tento fakt. „Měli jsme příležitost vidět přes stovku programů práce škol (národních škol) z různých částí země a důkladné prostudování těchto programů ukázalo velkou uniformitu jak v obsahu tak v organizaci školního dne . . . cizí pozorovatelé někdy konstatují v naší práci právě takovou uniformitu jako v zemích, kde obsah a někdy i metody jsou ústředně stanoveny“.

Jinou obtíž při získávání přehledu anglického školství, zvl. při studiu statistických tabulek, je rozlišení škol do skupin podle vydržovatele. V minulosti zakládaly a pečovaly o školy především dobrovolné organizace, zvl. církve. Když stát začal pečovat o školy, činil tak zpočátku prostřednictvím těchto organizací a tato spolupráce státu a organizací zůstává podnes. V anglickém systému škol I. a II. stupně jsou školy vydržované místními úřady a církvemi za pomoci státu, školy přímo ve správě ministerstva a školy soukromé.

V přehledu školství za rok 1957—58 (2, str. 139) jsou uvedeny tyto skupiny škol:

1. školy vydržované místními úřady za pomoci subvence ministerstva (Grant-aided Schools maintained by Local Education Authorities) (celkem 30 390 škol různého stupně a druhu),

2. školy vydržované přímo ministerstvem školství (Direct Grant Schools) (celkem 331 škol — především gramatických škol),

3. nezávislé školy uznané za výkonné (Independent Schools Recognised as Efficient) (celkem 1447 škol I. a II. stupně),

4. ostatní nezávislé školy (Other Independent Schools) (celkem 3029 škol I. a II. stupně).

Jak je patrné z přehledu, nejvíce je škol vydržovaných místními úřady. Do této kategorie patří i školy, v nichž malou část nákladu nesou církve, anglikánská církev nebo římsko-katolická církev.

Školy vydržované přímo ministerstvem školství jsou nezávislé na místních úřadech a jejich žáci platí školné podle příjmu rodičů.

Název „nezávislé školy“ je výrazem pro soukromé školy. Vidíme, že jich je dosud značný počet. Celkem uznaných a ostatních škol je 4400 s půlmilionem žáků. Jsou to školy velmi rozmanité, od velkých „public schools“, jako jsou školy v Eton, Harrow aj., až po malé školy přípravné s jednou třídou a s jedním učitelem. Žáci v nich platí školné, část jich může dostávat stipendium. Jejich úroveň je různá. Často jsou to školy bohaté, nákladné, s lépe placenými učiteli než na státních školách. Absolventi přípravek jdou do soukromých „public schools“ a odtud mají poměrně dobře zajištěn přístup na vysoké školy. Děti aristokracie a buržoazie dávají stále přednost těmto soukromým školám. Existence tak rozsáhlé sítě soukromých škol je jasným svědectvím třídního charakteru anglického školství, který jindy bývá často zakryt jinými rysy. Tyto školy jsou podrobeny státnímu dozoru, ale v podstatě se vymykají z rámce státních škol.

Nejen existence soukromých škol s vysokým školným dává nestejně možnosti výchově a vzdělání mládeže, nýbrž i zdůrazňování diferenciacie mládeže podle schopností ve věku školou povinném svědčí o třídním charakteru anglického školství

Ve svém cíli je anglické školství ovládáno úsilím o výchovu elity tak, aby byla dána co největší možnost a péče rozvoji nadání žáků. Místní úřady mají organizovat školství pro mládež podle věku, schopností a zájmů. V třicátých letech ovládla anglickou pedagogiku psychologická teorie o „inteligenci“ a „intelligenčních testech“. Intelligence je chápána jako vrozený intelektuální činitel, který podtrhuje po celý život svou platnost a není ovlivněn prostředím a lze ji vyjádřit intelligenčním kvocientem (IQ). Vláda proto doporučila, aby žactvo bylo rozděleno do tří skupin: skupinu A pro děti velmi schopné (bright children), B pro průměrně nadané (average children), C pro zaostávající (retarded children). Ve velké části škol je toto rozdělení dodržováno, některé mají ještě skupinu D nebo E. Toto dělení začíná již v národní škole ve věku sedmi let a žáci jsou zařazeni do poboček podle skupin A, B, C. Podle výsledků závěrečných zkoušek na národní škole a podle vlastních zkoušek a pozorování se i na střední škole znovu žáci zařazují do různých tříd. Tyto třídy se liší v obsahu a rozsahu učiva a v metodách práce. Mezi třídami jsou možné přestupy. Poněvadž v anglické škole odpovídá školní třída ročníku dítěte, takže věkové rozmezí dětí v jedné třídě činí v Anglii jeden rok, zaostávající žáci v anglické škole neopakují ročník, nýbrž mohou být přeřazeni do nižší skupiny.

Pro rozřídění žáků do tříd s různou úrovní schopností se užívá různých způsobů hodnocení žáků, při čemž stále ještě významné místo mají různé testové metody a zjišťování IQ. Angličtí pedagogové uvádějí, že úspěch vyučování vyžaduje skupiny žáků s příbližně stejnou úrovní schopností. Tím je nadaným žákům umožněno postupovat rychleji a hlouběji probírat učivo, naopak žáci zaostávající mohou postupovat pomaleji a probírat učivo v menším rozsahu. Zásadně ukončení školy v oddělení A nebo C má poskytovat stejná práva.

V Anglii je však stále více pedagogů, kteří odsuzují diferenciaci žáků podle schopností. V uvedené zprávě pro Národní unii učitelů se uvádí, že „se poznalo, že intelligence není nutně stejná ve svém vývoji a že výsledky testů mohou být ovlivněny různým prostředím, speciální přípravou a testovací praxí“ (3, str. 23). Pokrokoví pedagogové bojují proti diferenciaci žáků podle schopností. Profesorka M. C. Flemingová na Londýnské universitě v rozhovoru prohlásila, že „je tragedií tohoto národa, když před 30 lety se přijal názor, že není-li někdo schopný v 7 letech, nebude schopný ani v 9 letech“. V tomto případě se osvědčuje volnost v organizaci práce na školách a jsou školy, které diferenciaci podle schopností nezavedly.

S organizací anglického školství a s diferenciací podle schopností souvisí nutnost stále se zabývat problémem hodnocení a výběru žactva. Tento výběr začíná již ve věku sedmi let, kdy žáci jsou na většině národních škol zařazováni do tříd podle schopností.

Na konci národní školy všichni jedenáctiletí žáci konají zase písemnou zkoušku (tzv. „eleven plus examination“), která rozhoduje o jejich přijetí na úplnou střední školu s možností postupu na universitu, na technickou střední školu nebo na neúplnou střední školu bez vyhlídek dalšího studia. Je to zkouška především z anglického jazyka a aritmetiky, k níž přistupují také různé testové zkoušky. Teoreticky se předpokládá, že každé dítě po ukončení základní školy má navštěvovat střední školu, která odpovídá jeho duševnímu vývoji. Tak se v 11 letech rozhoduje o budoucnosti dítěte, při čemž ovšem se toto rozhodování nevztahuje na děti v soukromých školách. Anglická pokroková pedagogika odsuzuje tento způsob přijímání dětí do různých druhů středních škol a uvádí, že psychologicky působí velmi škodlivě. „Každý rok přináší zkoušky zklamání a rozčarování nespočtem rodinám. Každý rok 80 % dětí je poznamenáno pečetí neschopnosti ještě dříve, než mohou projevit

a rozvinout své schopnosti“, píše Simon Brian v knize o střední škole (4). Na poradě ředitelů všeobecných středních škol uvedl jeden ředitel, že „jedním z nejzlobnějších a nepředvídaných výsledků zkoušky v 11 letech je, že mnozí učitelé a vychovatelé pokládají klasifikaci danou dětem za výraz jejich ohraničeného nadání“ a dále říká, že „mnoho dětí už navždy žije nešťastně, neboť jsou si vědomy toho označení, které jim bylo vtisknuto úřady při závěrečné zkoušce . . .“ (5, str. 35). Většinou pokládají věk 11 let za předčasný pro rozhodování o dalším směru studia a mnozí navrhuji zrušení trojsměrného systému střední školy (tzv. tripartite system) a vytvoření jednotné nižší střední školy.

Třetím momentem výběrovým je závěrečná zkouška na střední škole, ke které se však mohou přihlásit pouze žáci úplné střední školy. Koná se ve dvou etapách, na obyčejné úrovni ve věku 16 let a na vyšší úrovni ve věku 17—18 let (General Certificate of Education, GCE, at Ordinary Level a GCE at Advanced Level).

Tento systém trojího výběru má zajistit, aby pouze opravdu nadaní žáci měli otevřenou cestu na vysoké školy. Není třeba činit závěry, kterým žákům se podaří dojít tohoto cíle. Kromě těchto hlavních zkoušek je celá řada zkoušek dalších, koncem trimestru, na konci školního roku, zkoušky uchazečů o stipendia aj. Jsou to většinou písemné zkoušky a často zkoušející nezná žáky.

V obsahu vzdělání středních škol měly do nedávna převahu klasické jazyky, zvl. latina. V nynější době se silně projevuje tendence posílit předměty reálné a moderní jazyky. Zvláště přírodní vědy jsou na postupu. Velký důraz se klade na rozvoj myšlení žáků. Často se vysoce hodnotí tzv. formální vzdělání. Např. podle názoru jednoho anglického pedagoga studium latiny, řečtiny, angličtiny a starověkých dějin, které si zvolil jeho syn, bude pro něho dobrou přípravou k tomu, aby vstoupil buď do státní správy nebo do administrativy některého podniku. Z uspořádání obsahu vzdělání je možno podle osnov učitelů vidět, že často převažuje zřetel ke schopnostem žáků nad požadavkem soustavnosti učiva. Učební osnovy základních škol, vypracované řediteli škol, mají četné projekty, ve školách středních je patrný nedostatek pevného systému učiva, které se často zvláště ve třídách pro slabší žáky shrnuje do obecných přehledů, jako je např. všeobecný přírodopis zahrnující fyziku, chemii a biologii. Rozlišuje se někdy učivo pro dívky a chlapce např. tak, že chlapci mají fyziku a chemii, dívky biologii a kurs vaření.

Významným rysem anglické školy je důraz na výchovu mravní, estetickou a tělesnou. Výchova pracovní má charakter poskytování řemeslných dovedností bez zřetele k moderní velkovýrobě. Zvláštní význam se přikládá náboženské výchově. Vyučování náboženství je nejen v učebních plánech škol, ale má pronikat celým životem školy. Podle školského zákona z r. 1944 den ve škole má začínat společnou modlitbou všech žáků. Rodiče bez vyznání nejsou nuceni posílat své děti do náboženství.

Značnou péči věnují anglické školy výtvarné a hudební výchově, které jsou zastoupeny v učebním plánu a pro něž často mají speciální učebny s dobrým vybavením. Tělesná výchova se tradičně pěstuje na anglických školách, uplatňuje se v ní gymnastika, hry, sporty, plavání a tanec. Úřady se starají, aby školy měly dobře vybavené tělocvičny a rozlehlá hřiště.

Kladným rysem mnohých anglických škol je péče o mimoškolní činnost žactva. Státní školy přejímají zkušenosti soukromých internátních škol. Na některých školách jsou žáci rozděleni do skupin, v nichž setrvávají po celou školní docházku. Např. na Všeobecné škole ve Woodberry Down v Londýně jsou žáci rozděleni do čtyř „žákovských obcí“ (Houses), pojmenovaných jmény vynikajících lidí. V čele žákovských obcí je zástupce ředitele (Senior Housemaster), kterému

pomáhají dva zástupci a čtyři učitelé vedoucí jednotlivých žakovských obcí. Z řad žáků jsou voleni starostové tříd (school prefects) a vedoucí rozmanitých sportovních skupin. Tyto obce pořádají zápasy mezi sebou i s obcemi jiných škol. Každá žakovská obec, sdružující žáky 11—17leté, má vyhrazeno jedno rekreační odpoledne. Všichni žáci jsou aspoň jednou týdně na sportovním hřišti, kde se cvičí za vedení odborných učitelů ve fotbalu, rugby, hokeji, kriketu, tenisu, atletice atd. Kromě toho jsou ve školách kluby (clubs), např. šachový, fotografický, divadelní, taneční, diskusní atd. Tato zájmová činnost se pěstuje hlavně po 16. hod. po vyučování, popř. o polední přestávce a na mnohých školách v sobotu, kdy se nevyučuje. Úroveň této činnosti je různá. Jsou případy, že na některých školách žádný učitel ani žáci v sobotu na hřiště a do školy nechodí. Rovněž nelze pozorovat, že by tato činnost byla záměrně rozvíjena na pomoc dětem zaměstnaných rodičů.

Školní rok se v Anglii dělí na tři trimestry a má 40 týdnů. První trimestr trvá od 1. září do vánoc, druhý do velikonoce, třetí do konce června. Mezi trimestry jsou několikadenní prázdniny. V sobotu se na většině anglických škol nevyučuje a na mnohých školách se věnují různým sportovním hrám za dozoru učitelů. Učební plán má na všech druhích škol v pěti dnech 35 vyučovacích hodin po sedmi hodinách denně. Dopoledne se vyučuje od 9 do 12 hodin a odpoledne od 14 asi do 16,30. Mezi vyučovacími hodinami je pouze jedna desetiminutová přestávka dopoledne a jedna odpoledne. Vyučování se zahajuje ráno nejprve ve třídě, kde třídní učitel provede zápis, pak společným shromážděním všech žáků a učitelů v ústřední hale, kde zpravidla ředitel čte modlitbu, popř. přednese výklad bible a zpívají se církevní písně. Vyučovací hodiny nejsou všude stejně dlouhé, na národní škole asi 25—45 minut, na střední škole 40—45 minut. Po vyučování mohou žáci používat školního hřiště. Na většině škol jsou školní jídelny, někde dostávají žáci dopoledne mléko. Žáci státních škol dostávají bezplatně učebnice a školní potřeby.

Zajímavým rysem práce anglických škol je pomoc žákům v orientaci k povolání. Na mnohých školách jsou odborně připravení učitelé, kteří radí žákům a rodičům při volbě povolání, na školách bývají speciální kabinety, konají se besedy se zaměstnavateli apod.

System anglického všeobecně vzdělávacího školství

Dnešní systém anglického školství se zakládá na školském zákonu z r. 1944 (Act of Education). Skládá se z pěti částí, rozdělených do 122 paragrafů a do devíti odstavců závěrečných, které obsahují prováděcí opatření. Místo úřadu pro školství (Board of Education) se zavádí ministerstvo školství. Ministr ustanovuje dva Ústřední poradní sbory (Central Advisory Councils for Education), jeden pro Anglii, druhý pro Wales a Monmouthshire. Místními školskými orgány jsou samosprávné oblastní rady (Country Council, County Borough Council). Zákon doporučuje všem těmto místním orgánům, aby zajistily pro každou oblast dostatečný počet základních a středních škol. Celé školství rozdělil do tří stupňů, na školy základní (primary), střední (secondary) a další (further). Zákon odstranil kategorii základních („elementary“) škol, navštěvovaných mládeží od 5 do 14 let, takže všechny státní školy se žáky staršími 11 let se staly středními školami. Na všech státních školách se žáky do 18 let, vydržovaných místními úřady, bylo zrušeno školné. Hranici povinného školního vzdělání (Statutory School Age) posunul zákon do 15 let s tím, že bude dále posunuta do 16 let podle uvážení ministra školství. Tím určil desetiletou povinnou školní docházku od 5 do 15 let.

Školský zákon z r. 1944 nezměnil podstatně systém anglického školství, který byl před II. světovou válkou. Děti od 3 do 5 let mohou chodit do mateřské školy (Nursery school). Po ukončení 5. roku vstupují do základní školy (Primary school), která má dva stupně; dvouletý nižší stupeň (Infant school) a čtyřletý vyšší stupeň (Junior School). Kromě těchto počátečních škol existují ještě školy pro žáky od 5 do 15 let, tzv. All age school. V 11 letech přecházejí podle výsledků zkoušky, konané na základní škole) do jedné ze středních škol. Žáci, kteří s úspěchem složili zkoušku tzv. eleven plus examination na základní škole mohou vstoupit do gramatické (Grammar school) popř. technické školy (technical school). Ostatní do novodobé střední školy (Modern school).

Úplnou střední školou, jejíž absolvování opravňuje ke vstupu na universitu, je pouze gramatická škola pro žáky od 11 do 18 let. Má dva stupně, první stupeň je pětiletý a druhý dvou až tříletý, tzv. šestá třída (sixth form). Gramatickou školu navštěvuje nyní asi 15—20 % mládeže.

Technická škola také předpokládá vybrané žáky, kteří vykonali s úspěchem zkoušku v 11 letech. Žáci na ní studují do 16 let, popř. i do 18 let. Navštěvuje ji asi 5 % mládeže.

Novodobá střední škola je škola pro všechny žáky, kteří neuspěli při zkoušce na základní škole. Je čtyřletá a navštěvují ji asi tři čtvrtiny mládeže.

Zákon dále stanovil, že v brzké době mají být zakládány povinné školy III. stupně pro mládež od 15 do 18 let pro studium při zaměstnání v tzv. oblastních školách (Country College), na nichž by se vzdělávali všichni mladí lidé, kteří nestudují na úplné střední škole nebo v technické koleji, a to zpočátku aspoň po jeden den v týdnu při zaměstnání.

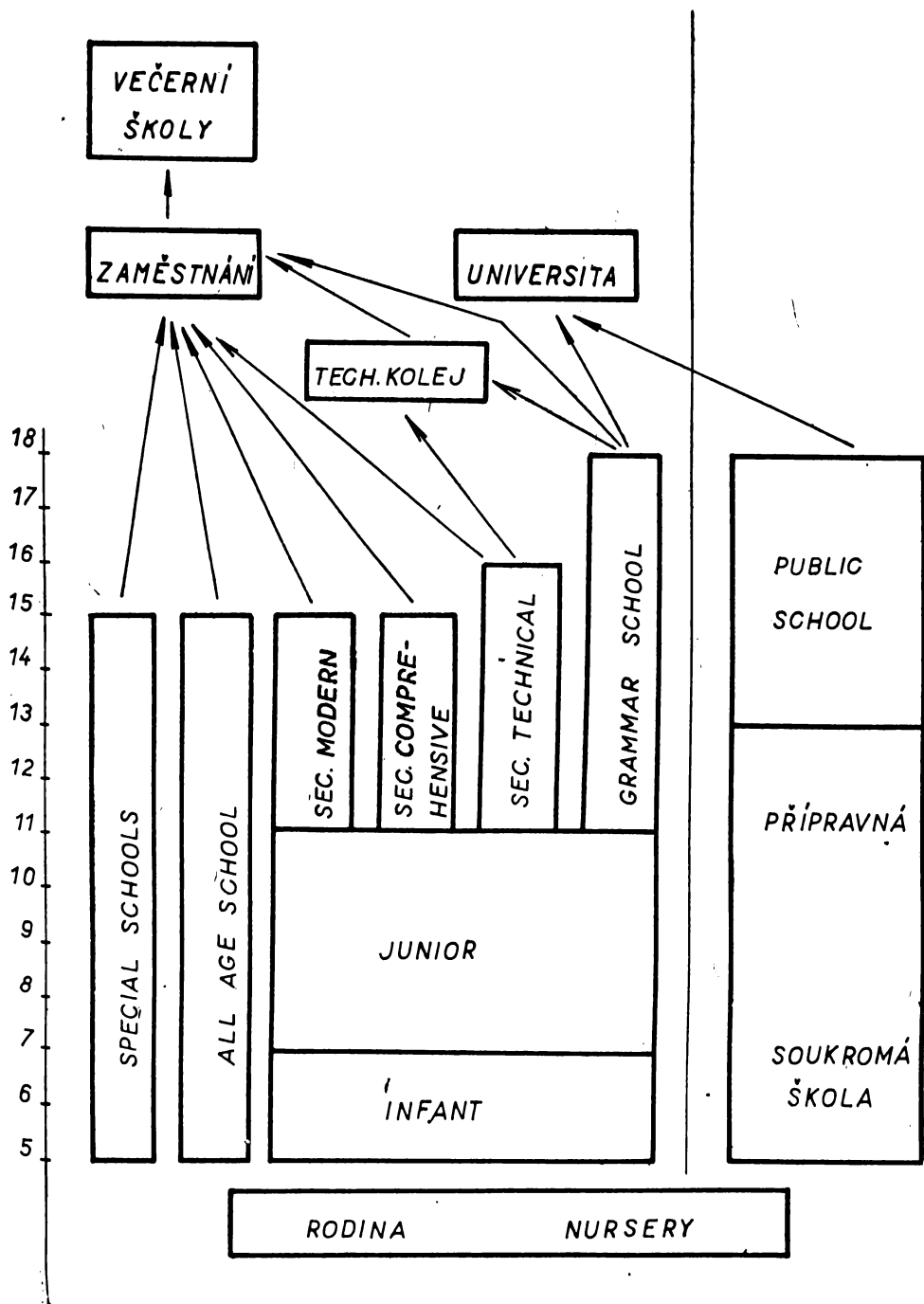
Vedle státních škol ponechal zákon školy soukromé, pouze stanovil, že do určité doby musí se všechny soukromé školy přihlásit k registraci u ministerstva školství a že budou podrobeny státní inspekci. Jsou to soukromé školy základní pro mládež od 5 do 13 let (preparatory schools) a gramatické školy pro mládež od 13 do 18 let tzv. public schools.

Z tohoto přehledu je patrné, že pod pojmem střední škola se s výjimkou výběrových škol rozumí škola pro mládež ve věku od 11 do 15 let. Podle našich zvyklostí by takto chápáná střední škola odpovídala přibližně naší bývalé nižší střední škole. Anglický systém tedy nedává veškeré mládeži úplné střední vzdělání, i když veškerá mládež navštěvuje střední školu. Poskytuje jen neúplné střední vzdělání, a to nikoliv všem stejně, nýbrž vzdělání obsahově i společensky nerovnocenné. Tento trojsměrný systém střední školy budí v Anglii odpor pokrokových pedagogů, kteří hledají nové formy střední školy. Některé místní školní orgány zavedly pro mládež starší 11 let tzv. mnohoseměrné školy (multilateral nebo bilateral schools), to je školy s různými odlišnými směry specializace. V posledních asi čtyřech letech se nejvíce rozvíjí nový typ nevýběrové střední školy, tzv. všeobecná škola (comprehensive school), která je dnes nepochybně nejpokrokovějším typem střední školy v Anglii. V této škole se realizuje snaha poněkud oslabit diferenciaci žáků podle schopností a dát všem žákům z určité oblasti stejné všeobecné vzdělání a ve vyšších třídách zavést furkaci učebního plánu. Tyto školy umožňují žákům i po 15 letech pokračovat ve studiu jako na gramatické škole a dosáhnout tak úplného středního vzdělání.

Ustanovení školského zákona o oblastních školách pro studium (Country College) při zaměstnání se dosud nerealizovalo. Svědčí o tom Zpráva zvláštní komise ministerstva školství, vedené Sirem Geoffreyem Crowtherem, která byla pověřena úkolem prověřit možnosti prodloužení povinné školní docházky do 16 let (6).

STÁTNÍ

SOUKROMÉ

Zpráva podává rozbor složení žáků, kteří opustili školu v 15 letech. Konstatuje, že to jsou především děti dělnických rodin. Zpráva praví, že „v rodinách manuálních dělníků je dosud výjimkou, aby dítě zůstalo ve škole po dosažení věku, kdy může odejít“ (6, str. 8). Toto tvrzení je doloženo tabulkou na základě materiálu z přijímání branců do armády, v níž se ukazuje, že procento branců, kteří ve věku 15 let opustili školu, souvisí s povoláním otců:

branci z rodin vyšších pracovníků	25 %
branci z rodin úředníků	59 %
branci z rodin kvalifikovaných dělníků	78 %
branci z rodin polokvalifikovaných dělníků	85 %
branci z rodin nekvalifikovaných dělníků	92 %

Tato tabulka jasně potvrzuje třídní charakter žactva vyššího stupně střední školy, které má otevřenou cestu k vysoké škole a tím i k vedoucímu postavení ve společnosti.

Ve zprávě se uvádí, že v současné době 55 % chlapců a 72 % dívek ve věku mezi 15 a 17 lety nepokračuje ve studiu ani ve školách ani v žádných kursech při zaměstnání. Pouze menšina mládeže, která v 15 letech opustila školu, pokračuje v některé formě dalšího vzdělávání, např. jako průmysloví učňové, účastníci kursů, večerních škol apod. V denních školách po 15 letech dokončí jen asi 12 % plné střední vzdělání. To znamená, že převážná část mládeže po 15 letech se dále nevzdělává. Zpráva uvádí dále, že studium při zaměstnání je závislé na učňovských zařízeních a na zaměstnaneckém poměru, na uvolňování ze zaměstnání zaměstnavatelem. Obchodní školy, večerní školy, vyučování provozované firmami nelze pokládat podle Zprávy za náhradu toho, co zákon z r. 1944 sliboval. Aby se situace zlepšila, navrhuje Zpráva těsnější spojení školy s jinými formami dalšího vzdělávání, více času pro kurzy, zvláště denní, spojení rozmanitých způsobů provádění odborného výcviku pro povolání v jeden celonárodní systém. Zpráva předpokládá, že by vláda přiměla zaměstnavatele, aby byli povolnější při udělování volna pro studium při zaměstnání (part-time day education). Anglická školská politika směřuje k tomu, aby i bez prodloužení povinné školní docházky zůstávali žáci i po 15. roce věku ve škole. Žáci novodobé střední školy mohou se učit ještě rok a získat závěrečnou zkoušku na obvyklé úrovni (GCE of Ordinary level), která sice ještě neopravňuje ke studiu na vysoké škole, ale je dobrým doporučením při hledání zaměstnání, nebo mohou přejít na gramatickou školu a vykonat další zkoušky. Avšak počet žáků nevýběrové „novodobé školy“, kteří se dostanou na universitu, je nepatrný. Ve statistice ministerstva školství (2, str. 17) se konstatuje, že počet žáků, kteří další rok zůstávají na škole vzrůstá. V této statistice se uvádějí tato čísla (k lednu 1958):

Věk	Žáci ve školách	Celková populace
15—16	220 831	604 000
16—17	102 931	535 000
17—18	54 353	546 000
18—19	22 622	572 000
15—19	400 737	2 257 000

Přepočítáme-li tato čísla na procenta, vidíme, že ve věku 15—16 let je ve školách 38 % mládeže, ve věku 16—17 let 19 %, ve věku 17—18 let 9 %, ve věku přes 18 let 3 %. V kategorii 15—16letých je ovšem zahrnuta velká část mládeže právě

15leté, která školu brzy opustí, dříve než dosáhne 16 let. Z tabulky je patrné, jak rychle se mládež po ukončení školní povinnosti přestává vzdělávat.

Školy I. stupně (Primary Schools)

Do škol I. stupně se zahrnují také mateřské školy (Nursery Schools), kterých je však poměrně málo. Statistika uvádí (2, str. 16) v lednu 1958 bylo 488 mateřských škol s 23 348 dětmi. Kromě toho byly polodenní mateřské školy.

Zvláštností anglické počáteční školy (Primary school) je rozdělení na dvě části, na školu pro mladší žáky (Infant school) ve věku 5—7 let a na národní školu (Junior School) pro žáky 7—11leté. Ve školním roce 1957/58 bylo v Anglii a Walesu celkem 23 735 státních a 2541 soukromých škol I. stupně. Kromě toho bylo ještě 2297 škol, do nichž chodí žáci po celou školní docházku až do 15 let, tzv. All age schools se 437 083 žáky (2, str. 139). Velká část škol má třídy přeplněné neboť ve statistice se uvádí, že v jedné pětině všech tříd bylo přes 40 žáků.

Škola pro mladší žáky — Infant school bývá buď samostatnou školou nebo tvoří oddělení školy I. stupně. Vyučování se v ní řídí podle týdenního programu, v němž jsou uvedeny různé druhy zaměstnání, hry, pozorování jevů přírody a okolního života, rozvíjení řeči, kreslení, ruční práce, vyučování čtení, psaní a počítání. Dopoledne bývá kromě her především čtení, psaní a počítání, odpoledne vyprávění, ruční práce, tělesná výchova, hry.

Týdenní program školy pro mladší žáky ve Watfordu

8,55—9,05	Příchod do školy, přezouvání. Ranní pozdravy. Zápis.
9,05—9,30	Shromáždění. Ranní bohoslužba. Bible.
9,30—10,30	Rozhovory o společnosti a přírodě. Denní zprávy. Čtení, psaní, počty. Tělesná výchova po 15 minut v 5.—8. třídě. Modlitba před jídlem. Mléko.
10,30—10,45	Volné hry venku.
10,45—11,45	Čtení, psaní, počty. Tělesná výchova po 15 minut v 1.—4. tř.
11,45—11,55	Ukončení dopoledního vyučování. Hudba, četba básní, bible.
11,55—12,00	Příprava k odchodu domů a k obědu, modlitba, rozchod.
12,00—13,25	Polední přestávka.
13,25—13,35	Příchod do školy, pozdravy, zápis.
13,35—14,30	Ruční práce. Hudební výchova v hale podle zvl. rozvrhu. 5 minut před 14,30 úklid materiálu.
14,30—14,45	Volné hry venku.
14,45—15,25	Hudební výchova v hale podle zvl. rozvrhu. Písňe, hry s písněmi, tanec. Vyprávění, četba poezie a memorování, dramatizace.
15,25—15,30	Příprava k odchodu. Modlitba a rozchod.

Osnovy, vypracované ředitelkou školy, ukazují, že základní metodou vyučování dětí je hra. Děti si hrají s různým materiálem, lepí, pletou, kreslí, vyřezávají atd. Ve vyučování čtení se rozlišuje předslabikářové období, které trvá několik měsíců a práce se slabikáři. V předslabikářovém období se klade velký důraz na vzbuzení zájmu dětí o psané slovo. Tomu slouží různé tabulky, zápisy, obrázky, koutek s dětskými obrázkovými knihami ve třídě, předčítání a vyprávění, memorování říkanek atd. Koncem 1. roku se začíná skupinové vyučování a práce se slabikáři. Děti nemají jeden slabikář, ale asi 5—6 knížek. Jsou to drobné obrázkové knihy s malým počtem slov (asi 40 nových slov v jedné). Např. ve zmíněné škole užívají dvou sérií slabikářů a při práci se skupinami ve stejnou dobu děti čtou z různých knížek těchto řad. V 2. roce se začnou cvičit v rozboru slov podle globální metody. Současně s čtením jde i psaní. Na počátku se používá štětců, křádků, pak tužky

a ve 2. roce se začne systematicky cvičit psaní. Děti se učí tiskacímu písmu, nejdříve na tabuli, pak tužkou na papír a do sešitů. Celkem práce ve škole pro mladší žáky se vyznačuje obratným spojováním hry a učení, obsahuje mnoho činností, které dětem vyhovují.

Počáteční škola pro děti od 7 do 11 let (Junior School)

Učební plán zahrnuje obvykle tyto předměty: anglický jazyk, počty, přírodopis, zeměpis, dějepis, náboženství, ruční práce, výtvarnou a hudební výchovu, tělesnou výchovu.

Tab. 2. Učební plán školy v Northhamptonu (6, str. 118)

	1	2	3	4	Týdně	Všech hodin za 4 roky:
Náboženství	2	2	2	2	8	320
Anglický jazyk (s psaním)	14	14	12	12	52	2 080
Aritmetika	5	5	5	5	20	800
Zeměpis	1	1	2	2	6	240
Dějepis	1	1	2	2	6	240
Přírodopis	1	1	1	1	4	160
Hygiena	1	1	1	1	4	160
Výtvarná výchova a ruční práce	4	4	4	4	16	640
Hudební výchova	2	2	2	2	8	320
Tělesná výchova	3	3	3	3	12	480
Organizované hry	1	1	1	1	4	160
Celkem	35	35	35	35	140	5 600

Učební osnovy vypracovává obvykle ředitel, jsou velmi rámcové, pro celou školu, nikoliv pro každý ročník.

Učební osnovy anglického jazyka na počáteční škole v Leavesden Green Country, vypracované ředitelem školy, věnují hlavní pozornost rozvíjení řeči ústní a písemné. S gramatickými pravidly a termíny se děti seznamují při čtení a při ústních besedách. Ředitel v úvodu vyjadřuje úkol vyučování mateřskému jazyku: „Učit děti, aby mluvily a psaly naším jazykem snadno a s radostí, aby se vyjadřovaly slovem i písmem jasně a logicky, to kladu za náš hlavní úkol, neboť jsme angličtí učitelé a učíme anglické děti.“ Osnovy mají tyto části:

A. Rozvíjení řeči, B. Čtení a literatura, C. Skladba, výslovnost, slovník, mluvnické, všeobecné studium jazyka. Z osnov je patrné, že gramatika se systematicky neprobírá, čteme v nich, že „ve 3. a 4. ročníku se děti mají naučit pojmenovat druhy slov, poznat jejich úlohu ve stavbě vět a jejich vzájemné vztahy.“ Stálá pozornost se věnuje opravování běžných chyb.

V aritmetice má vyučování praktický ráz, hlavní úsilí se věnuje aplikaci aritmetiky v denním životě.

Zeměpisu a dějepisů se vyučuje zpravidla bez systému na základě komplexů a projektů. V uvedené škole mají osnovy pro každý ročník řadu témat, např. ve 3. roč. je to vyprávění o psacích materiálech, známkách, papíru, hodinách, o dia-

mantu, prehistorických zvířatech, o mostech, zdrojích vody, jeskyních, stalaktitech, stalagmitech, o tkaní, o dopravě, jak dýcháme, o mozku, hvězdách atd.

Značné místo zaujímá výtvarná výchova, skládající se z kreslení, modelování, vyhotovování různých předmětů. Hudební výchova se spojuje se zpěvem církevních písní. Ruční práce mají za úkol naučit děti některým pracím a vštípit určité dovednosti, např. tkaní, práce s lepenkou, knihařství, práce s dřevem, s kovem. Pro dívky je šití, vyšívání, pletení, spravování oděvů atd. Tělesná výchova se skládá z individuálních i kolektivních cviků. Doplnují ji organizované hry. Na škole v Leavesden Green Country jsou žáci diferencováni podle schopností do jednotlivých tříd, učí se však podle týchž osnov. Část anglické mládeže navštěvuje soukromé přípravné školy (Preparatory schools) většinou s internáty. Práce v nich je různě organizována a až do nedávné doby nebyla vůbec kontrolována. Teprve školský zákon z r. 1944 zavedl státní inspekci těchto škol. Ve sborníku ministerstva školství pro rok 1958 (2, str. 27—28) čteme velmi podivné zprávy o práci některých soukromých škol, které často mají ve třídách sice malý počet žáků, ale velmi různého věku. Např. v jedné škole, umístěné v moderním domě, je 19 dívek a 9 chlapců ve věku od 3 do 12 let, rozdělených do tří tříd a za žáka se platí 16 lbst. za období, tedy 48 lb st. za rok. Práci v této škole inspektor shledal nezávadnou. V jiné škole 80letý učitel v důchodu vyučuje sám 40 žáků od 8 do 15 let. Třída byla umístěna v kostelní hale. Učitel buď učil všechny žáky najednou, nebo je rozděloval do skupin. Přesto inspektor došel k závěru, že pokud „majitel školy bude tak schopný jako dosud, bude pokračovat v této škole dobrá práce“.

Střední školy (Secondary schools)

Výběrové střední školy

Jediným typem střední školy, který dává úplné střední vzdělání a připravuje pro universitu je *gramatická škola* — grammar school, kterou bychom mohli přirovnat našemu bývalému gymnasiu. Je to škola výběrová, do níž vstupuje asi 15 až 20% žactva. V roce 1957/58 bylo 1414 státních gramatických škol s více než 600 000 žáky. Kromě státní školy jsou školy soukromé, tradičně nazývané „veřejné“ tzv. public school, zpravidla internátní, v nichž se platí vysoké školné. V roce 1957/58 se uvádí 408 soukromých středních škol s 80 000 žáky.

Úkol školy je ministerstvem vyjádřen takto: (7, str. 35) „Gramatická škola obsahuje pětiletý kurs, v němž všechny předměty nebo skupiny předmětů, především jazyky (klasické a moderní), matematika a přírodní vědy se probírají s důrazem na logický rozvoj, a následující šestou třídu s menším počtem předmětů tak, aby část chlapců a dívek byla připravena ke studiu na universitě.“ Obsah vzdělání má vysloveně humanitní charakter. Dělí se na dva stupně, první stupeň je pětiletý s první etapou závěrečné zkoušky na obyčejné úrovni a lze jej přirovnat k bývalé nižší střední škole, druhý stupeň je 2—3letý a nazývá se šestá třída zakončená závěrečnou zkouškou na vyšší úrovni.

V 1. ročníku se učební plán ve třídách ještě nediferencuje, žáci jsou však rozděleni do tříd podle výsledků zkoušek na počáteční škole a podle testových zkoušek. Ve 2. ročníku vzniká třída s latinou a třída bez latiny s posílenou franštinou, matematikou a ručními pracemi (naukou o domácnosti). Ve 3. a 4. ročníku je třída s latinou, třídy bez latiny, a to jedna s němčinou a další, v nichž jsou posíleny přírodopis a ruční práce. V 5. ročníku se učební plány více diferencují se zaměřením na předměty, které si žáci zvolili pro závěrečnou zkoušku na obyčejné i vyšší

Tab. 3. Učební plán 1.—5. roč. Gramatické školy v Bushey, Hertfordshire, platný ve šk. r. 1959—60

Ročník	I.	II.		III.			IV.			V.			
	—	S	X	S	T	Z	S	X	Z	S	X	M	G
Angličtina	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6	6
Franština	5	5	6	5	4	4	5	5	5	5	5	6	—
Latina	—	3	—	5	—	—	5	—	—	5	—	—	—
Němčina	—	—	—	—	4	—	—	5	—	—	5	—	—
Dějepis	3	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	4	5
Zeměpis	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	2	4	5
Matematika	5	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	1	—
Fyzika	—	—	—	2	1	2	2	2	2	2	2	1	2
Chemie	—	—	—	2	1	2	2	2	2	2	1	2	2
Biologie	—	—	—	2	1	2	2	1	1	2	2	2	2
Přírodopis	3	3	3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Výtvarná výchova	2	2	2	2	2	2	2	2	2	—	—	—	4
Hudební výchova	2	2	2	—	2	2	—	—	—	—	2	—	—
Náboženství	1	1	1	—	1	1	1	—	1	—	—	1	1
Tělesná výchova	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Ruční práce a nauka o domác.	2	2	3	—	—	2	—	—	3	—	—	—	4
Psaní	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hry	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Výchovná hodina	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35

úrovni. Celkem tedy učební plán se diferencuje na větev s latinou, větev s moderními jazyky a na větev přírodovědnou. Diferenciace učebních plánů se kombinuje s diferenciací žáků podle schopností. Do větve s latinou jsou vybíráni nadanější žáci, kteří budou moci jít na universitu. Na druhé straně vznikají třídy pro slabší žáky, které mají v některých předmětech zkrácené a zjednodušené osnovy, takže jejich vědomosti nedostačují pro přijetí na universitu.

Většina žáků gramatické školy končí své studium na konci pátého ročníku ve věku 16 let a odchází do zaměstnání. Menší část postoupí do dvou až tříletého šestého ročníku. Je to zvláštní útvar školský, specificky anglický, v němž žáci studují omezený počet předmětů v odděleních o malém počtu nebo vůbec podle vlastního individuálního plánu. V podstatě je dvojí zaměření — buď na humanitní předměty (art side) nebo na přírodovědné předměty (science). Všeobecně se uvádí, že vzrůstá na školách počet žáků, kteří si volí matematicko-přírodovědné vzdělání. Žáci mají volnost výběru speciálních předmětů. Výběr předmětů a obsah učiva se řídí požadavky, které příslušné university ročně vyhláší. Žáci si volí např. matematiku, fyziku a chemii nebo fyziku, chemii, biologii nebo chemii, botaniku, zoologii atd. V humanitním zaměření si žáci volí např. angličtinu, dějepis, zeměpis nebo angličtinu, franštinu, zeměpis a hudební výchovu atd.

Kromě hlavních předmětů, na které se specializují a které studují do hloubky, mají žáci ještě tzv. pomocné předměty, např. jestliže si nevolí angličtinu, pak mají 1 hod. týdně angličtiny, jiní žáci mají dějepis, ekonomii atd. Dále mají všichni tělesnou výchovu a náboženství. Na Grammar school v Bushey konstatoval ředitel, že chlapci ze tří čtvrtin si volí přírodovědné zaměření, děvčata zase humanitní zaměření. Základní předměty studují žáci samostatně formou studia řady témat.

Učitel jim pomáhá, vštěpuje jim návyky samostatné práce. Žáci mají k dispozici školní knihovnu a vyhledávají potřebnou literaturu.

Tab. 4. Ukázky individuálních učebních plánů žáků 6. ročníku Public school v Mill Hill u Londýna

	Angličtina	Francština	Němčina	Latina	Řečtina	Dějepis	Zeměpis	Náboženství	Matematika	Fyzika	Chemie	Biologie	Výt. vých.	Hudeb. vých.	Těles. vých.	Ekonomika	Pomoc. předm.	Organiz. hod.	Volné hodiny
1. žák	1	8	7	7				1					2		1		6	1	2
2. žák	1							1	12	8					1		6	1	6
3. žák	1							1	7	7	7				1		6	1	5
4. žák	1			10	10	3		1							1		6	1	3
5. žák	1					8	7	1					2		1	2	6	1	7
6. žák	1							1		7	8	11			1		6	1	

Z učebních plánů šesté třídy je patrné, že studium v této třídě je výhradně zaměřeno k přípravě na závěrečnou zkoušku a ke studiu na universitě. Požadavky na zkoušku vydávají university v příslušné oblasti pro letní a zimní období, kdy se zkoušky konají. University mají pro zkoušky zvláštní komise. Ke zkouškám se mohou přihlásit žáci střední školy, starší 16 let a jako soukromí kandidáti i lidé, kteří školu nenavštěvují a jsou připuštěni komisí ke zkoušce. Pro zkoušky v létě 1961 a v lednu 1962 vydala Londýnská universita „Směrnice a osnovy pro zkoušky k dosažení všeobecného vysvědčení (Regulations and Syllabuses for the General Certificate of Education Examinations). Jako příklad můžeme uvést požadavky na zkoušku z anglického jazyka a dějepisu. Zkouška z anglického jazyka „na obvyčejné úrovni“ má dvě části. První část tvoří slohová úloha, aby žák prokázal schopnost psát dobrou angličtinou. Dostane 6 témat (vypravování, popis, dopis apod.), Zkouška trvá 1 hodinu. Druhá dvouhodinová zkouška má tři otázky: a) Výklad úryvku z prózy, aby žák prokázal porozumění a vyjádření hlavních myšlenek; b) odpovědi na otázky k danému úryvku prózy, c) otázka z gramatiky (9, str. 10). Z dějepisu je jedna zkouška trvající dvě a půl hodiny. Kandidát má odpovědět 5 otázek z anglické a evropské historie. Otázky z anglické historie se týkají doby 55 p. n. l.—1260 n. l., 1216—1485, 1485—1649, 1649—1763, 1763—1832, 1832—1914, 1885—1939. Z evropské historie včetně historie Britského impéria jsou otázky k těmto časovým úsekům: 1500—1648, 1648—1763, 1763—1830, 1830—1914, 1890—1939. Je vidět, že v obou případech končí požadované znalosti rokem 1939. Také ve zkoušce z dějepisu na vyšší úrovni zkoušené učivo sahá do konce 19. stol. Poslední otázka je „Anglické sociální podmínky v druhé polovině 19. století (9, str. 15—16).

Někteří angličtí pedagogové odsuzují příliš úzkou specializaci šesté třídy, jejíž absolventi mají hlubší vědomosti ve zvolených předmětech, ale povrchní v ostatních předmětech.

Učební osnovy předmětů jsou různé na jednotlivých školách a jsou ovlivněny ve vyšších třídách požadavky na závěrečné zkoušky, které vydávají university. Projevuje se v nich důraz na rozvoj myšlení žáků na úkor obsahu a častá cykličnost. V mnoha předmětech se opakují tatáž témata na různé úrovni. Anglický jazyk má významné místo v učebním plánu 1.—5. roč. Skládá se z gramatiky a literatury.

Klade se důraz na rozvíjení řeči. Písemné a ústní projevy obsahují rozmanité formy práce, zvl. vyprávění, referáty. V gramatice se méně pozornosti věnuje teorii jazyka. Literatura se neprobírá v chronologickém postupu. Velká část hodin se věnuje Shakespearovi. Probírá se hlavně anglická literatura minulých století, z novější literatury a ze zahraniční literatury žáci mnoho nepoznají. Z cizích jazyků se žáci učí hlavně franštině. Také v dějepise je patrný odklon od přítomnosti a učivo obvykle končívá před II. světovou válkou. Obsahově se zakládá na buržoazní ideologii. V zeměpise pronikají ideje geografického determinismu a geopolitické ideje. Zeměpisu se přikládá velký význam, hlavně ve výchově k buržoaznímu nacionalismu. Zvláštní pozornost se věnuje zeměpisu obyvatelstva, méně přírodním podmínkám. Studium zeměpisu britských ostrovů a obchodních vztahů k zemím Britského společenství se klade na první místo. Matematice se také věnuje dosti času a má značně praktické zaměření. Mnoho času se věnuje počítání, grafům, málo důkazům. Žáci, kteří v 6. roč. si zvolí matematiku, probírají partie z vyšší matematiky, prvky analytické geometrie, diferenciálního a integrálního počtu. Přírodovědné předměty postupně nabývají větší vážnosti. V nižších ročnících se jim vyučuje v jednom předmětu. Osnovy fyziky v dalších ročnících mají výrazný cyklický charakter. V chemii v 3. až 5. roč. je hlavně anorganická chemie a méně z organické chemie. V praktických cvičeních se věnuje značná pozornost kvalitativní analýze. Osnovy biologie v 1.—5. roč. mají přehledný charakter, velká pozornost se věnuje praktickým cvičením a pozorováním. Osnovy se zakládají na idealistických teoriích Mendlových o dědičnosti a pouze v 6. roč. se probírá Darwinova teorie.

Estetické výchově slouží hlavně výtvarná a hudební výchova. V hudební výchově se zdůrazňuje sborový zpěv. Žáci se učí světským a církevním písním. Ve výtvarné výchově se kreslí podle představ, z paměti a podle předlohy, zdůrazňuje se dekorativní umění, malá pozornost se věnuje perspektivě. Žáci hodně modelují, konají hrnčířské práce aj. Tělesná výchova je posílena předmětem hry, takže se jí věnují 3—4 hodiny týdně. Ruční práce se konají v dílnách, kde chlapci pracují se dřevem, kovem a jinými materiály. Pro dívky bývají ve školách kuchyně, jídelny, šicí stroje atd.

Cíl, obsah i metody práce soukromých internátních škol, tzv. „public schools“ je v podstatě shodný se státními gramatickými školami. Jsou to většinou školy se starou tradicí, které podporují svůj výlučný charakter a brání se jednotným úpravám. Poněvadž především připravují žáky k vykonání závěrečných zkoušek pro vstup na universitu, řídí se také ve svém obsahu požadavky universit jako státní gramatické školy. Vstupují do nich žáci zpravidla ve věku 13 let, většinou ze soukromých přípravek, kde získali vzdělání přibližně odpovídající prvním dvěma ročníkům gramatické školy. Nižší stupeň mívá proto pouze tři ročníky, vyšší stupeň tvoří šestá třída s 2—3 ročníky. Žáci bydlí v internátech, což dává možnosti rozvíjet mimo-učební činnosti, zvláště pěstovat hry. Na škole v Mill Hill v předměstí Londýna se žáci učí po 6 dnů v týdnu a mají 36 vyučovacích hodin týdně.

Další výběrovou střední školou je technická střední škola (Technical Secondary School). Je to škola všeobecně vzdělávací s odborným zaměřením, která nedává ukončené odborné vzdělání. Odbornému vzdělání slouží odborné školy, jako jsou technické koleje, které přijímají žáky až v 18 letech po předběžné praxi, různé školy pro studium při zaměstnání aj. Je to systém značně složitý a roztržštěný, vyznačuje se však těsným spojením s praxí. Střední technické školy jsou celkem novým typem škol, který se teprve vyvíjí, a proto mají různou podobu. V roce 1957/58 bylo pouze 284 těchto škol. V podstatě jsou dnes

dva druhy těchto škol, jedny, které zdůrazňují všeobecné vzdělání s odborným zaměřením, druhé, které hlavní pozornost věnují odbornému vzdělání. Tento odborný typ školy však nelze označovat za školy všeobecně vzdělávací, neboť se v nich připravují již v době povinné školní docházky specialisté různých oborů obchodních, kancelářských, elektrotechnických atd. Asi polovina času se věnuje práci v dílnách technických kolejí. Jsou to vlastně nižší odborné školy, přijímající žáky již ve 13 letech.

Technická střední škola má jako střední gramatická škola vybrané žáky, kteří úspěšně vykonali zkoušku v 11 letech. V 1. a 2. ročníku má celkem shodný učební plán s gramatickou školou. Také se žáci rozdělují do tříd podle schopností, zjišťovaných různými testovými zkouškami. Ve 3. ročníku mají žáci jednak základní všeobecně vzdělávací předměty (angličtinu, franštinu, dějepis a zeměpis, matematiku, přírodopis, hudební a výtvarnou výchovu, tělesnou výchovu a náboženství), jednak odborné předměty. Podle odborných předmětů se žáci rozdělí do tříd. Na škole ve Watfordu je třída se zaměřením strojírenským, obchodním, uměleckým a pro sociální služby (pro dívky). Na konci 5. roč. konají žáci ve věku 16 let závěrečnou zkoušku „na obyčejné úrovni“, ve Watfordu podle požadavků Londýnské university. Pak část žáků odchází do zaměstnání, do obchodu nebo průmyslu jako nižší úředníci, do banky apod. Mnozí z nich si později doplňují odborné vzdělání při zaměstnání, např. tak, že 1 den v týdnu studují na technické kolejí. Část žáků pokračuje ve studiu v 6. třídě po 2—3 roky tak jako na gramatických školách. Volí si především přírodovědné předměty.

Nevýběrové střední školy

Největší část anglické mládeže přichází v 11 letech do nevýběrové střední tzv. novodobé školy (modern secondary school). V roce 1957/58 bylo jich v Anglii a Walesu 3690 s 1 435 417 žáky a učilo na nich 63 013 učitelů (čís. 2, str. 139). Jsou to čtyřleté školy, na některých školách se připojuje 5. rok dobrovolné docházky, aby žáci získali první stupeň závěrečné zkoušky. Úkolem školy je poskytnout „všeobecné a praktické střední vzdělání nejméně do konce školou povinného věku, tj. do 15 let a postupně některým dětem i po 15 letech“ (5, str. 157). Má připravit žáky pro život v širokém slova smyslu a dát odbornou orientaci. Ve skutečnosti se hlavně zaměřuje na přípravu pracovníků pro fyzickou práci a služby. Jsou to školy velmi různé, liší se obsahem i metodami i úrovní práce. Ve školách se přeceňuje praktické zaměření na úkor teoretických znalostí. Ve vyučování se uplatňují jako na počáteční škole komplexy a projekty.

Učební plány jsou rozmanité nejen ve školách, ale i uvnitř škol v různých třídách, do nichž jsou žáci diferencováni podle schopností.

Podle směrnic ministerstva školství jsou v učebním plánu tyto předměty: anglický jazyk, dějepis a zeměpis, přírodopis, náboženství, výtvarná a hudební výchova, ruční práce a nauka o domácnosti pro dívky. Kromě toho školy zavádějí ve vyšších ročnících některé předměty odborného charakteru, např. psaní na stroji pro dívky, těsnopis, účetnictví, základy zemědělství apod.

Nejschopnější žáci jsou vedeni k tomu, aby po 4. roce ještě zůstali a vykonali závěrečnou zkoušku na obyčejné úrovni, proto se v učebním plánu posledních ročníků pro nadané žáky posilují předměty, které si mohou zvolit ke zkoušce.

Pro ostatní žáky se však často počet humanitních i matematicko-přírodovědných předmětů zmenšuje ve prospěch ručních prací. Dívky ať v dívčích nebo ve smíše-

ných školách mívají méně hodin matematicko-přírodovědných předmětů ve prospěch nauky o domácnosti nebo psaní na stroji apod.

Tab. 5. Učební plán novodobé střední školy v předměstí Londýna (6, str. 121)

	1	2	3	4	Celkem
Anglický jazyk	5	5	5	5	20
Francouzský jazyk	3	3	—	—	6
Dějepis a zeměpis	2	3	3	3	11
Matematika	4	4	4	4	16
Přírodopis	2	2	3	3	10
Výtvarná výchova	3	2	3	3	11
Rýsování	—	—	3	3	6
Hudební výchova	2	2	1	1	6
Náboženství	2	2	1	1	6
Tělesná výchova	3	3	3	3	12
Hry	1	1	1	1	4
Ruční práce	3	3	3	3	12
Individuál. činnost žáků	5	5	5	5	20
	35	35	35	35	140

Tab. 6. Učební plán novodobé střední školy ve Watfordu — žáků třídy A

	1	2	3	4	Celkem
Anglický jazyk	6	6	6	8	26
Francouzský jazyk	5	5	5	—	15
Dějepis	2	2	2	2	8
Zeměpis	2	2	2	2	8
Matematika	6	6	6	6	24
Přírodopis	2	2	2	4	10
Výtvarná výchova	2	2	2	—	6
Technické kreslení	—	—	—	2	2
Hudební výchova	1	1	1	—	3
Náboženství	3	2	2	4	11
Tělesná výchova	1	2	—	1	4
Hry	2	2	2	2	8
Ruční práce a šití	2	3	5	4	14
Organizační hodina	1	—	—	—	1
	35	35	35	35	140

Učební osnovy vypracovávají školy samy, jsou různé, ale v podstatě odpovídají „Doporučením ministerstva školství“ (6, str. 122—123). Mateřský jazyk ani v novodobé škole nemá soustavné vyučování gramatické, nýbrž vyučuje se jí souběžně s čtením a ústním rozbořem vět. Vyučování má praktický ráz. V literatuře se žáci seznamují s některými úryvky anglických literárních děl, hlavně Shakespeara. Cizím jazykům se učí jen někteří žáci. V matematice obsahují osnovy zá-

kladní aritmetické úkony s čísly pojmenovanými i nepojmenovanými, zlomky, procento, úměrnost, druhou odmocninu, grafické zobrazení číselných údajů, elementární algebru a geometrii. Do osnov jsou vložena poučení, jak se platí zboží, co je renta, dividenda atd. Dějepis se soustřeďuje převážně na dějiny Anglie. V zeměpise se nejpodrobněji učí zeměpis místní krajiny a Velké Británie. Žáci se učí o rozmístění zdrojů nerostných surovin na světě, o světových obchodních cestách atd. Přírodopis zahrnuje biologii, fyziku a chemii bez uplatnění systému, ale často se zřetelem k místním podmínkám, např. k zemědělství. Výtvarná, hudební a tělesná výchova má obdobný ráz jako na počáteční škole. V ručních pracích si chlapci osvojují základy truhlářství, někde také elektrotechniky, hrnčířství apod. Dívky mají vaření, šití apod. Vyučuje se v dílnách, v odborných učebnách, kde se děti učí nakupovat, vést domácnost, připravovat jídlo apod.

V posledních 4—5 letech vzniká v Anglii nový typ nevýběrové střední školy — všeobecná střední škola (comprehensive school), která je výrazem odporu proti tomu, aby se rozhodovalo o dalším studiu žáků již v 11 letech. Těchto škol ještě není mnoho, ale přibývá jich. V lednu 1958 bylo jich 86 s 38 411 žáky. Neexistuje žádný jednotný vzor a školy mají dosud spíše experimentální charakter. Většina jejich žáků nevykonala s úspěchem výběrové zkoušky v 11 letech, neboť do školy jsou přijímáni všichni žáci z určené oblasti. Žáci jsou v 1. roč. rozdělení podle vysvědčení z počáteční školy do tříd, při čemž v různých předmětech přicházejí do tříd za učitelem v různém seskupení podle prospěchu v předmětu. V 1.—3. ročníku se všichni žáci učí podle téhož učebního plánu, který v podstatě odpovídá učebním plánům novodobých škol. Ve 4. ročníku se žáci rozdělují zhruba na tři skupiny (čís. 8).

a) Žáci, kteří se hodlají připravovat k závěrečné zkoušce na obyčejné, vyšší, popř. stipendijní úrovni jako žáci výběrové gramatické školy a zůstanou ve všeobecné škole do 17—18 let;

b) žáci, kteří si volí určitou odbornou specializaci, např. obchodní, průmyslovou, textilní, a připravují se k potřebným zkouškám;

c) žáci ve všeobecné větvi, kteří hodlají opustit školu v 15 letech bez zkoušek.

Žáci mají podle zvoleného zaměření ve 4. a 5. roč. příslušné předměty. Tato škola dává žákům možnost rozhodovat se až ve 14 letech o dalším studiu a těm, kteří se pro ně rozhodnou, zajišťuje pro ně podmínky. Tím se přibližuje výběrové gramatické škole. Odborným zaměřením v některých předmětech nabývá dosti výrazný polytechnický charakter. Tím, že vytváří stejné podmínky pro všechny žáky z oblasti a jen do určité míry v některých předmětech je obratně seskupuje do různých skupin, jejichž složení není stálé, a dále tím, že v bohatě rozvinuté mimoškolní činnosti neuplatňuje diferenciaci, otupuje poněkud ostří diferenciace žáků podle schopností. Nejvíce těchto škol vzniká v Londýně, ale zájem o ně je po celé zemi.

Zakládání všeobecných středních škol se stalo v Anglii politickou otázkou. V nynější konservativní vládě je stanovisko ministerstva školství k těmto školám celkem nepřívznivé. Prohlášení Labour party jsou poněkud nejasná. Jedině komunistická strana se vyslovuje pro zřízení těchto škol. „Je třeba, aby místní osvětové orgány zakládaly všeobecné střední školy (comprehensive school); jen tak bude možno skončit s vadným systémem výběrovým v deseti letech a zajistit všem plné středoškolské vzdělání“ (4, str. 138).

*

V přehledném obrazu anglického všeobecně vzdělávacího školství jsou patrné některé jeho zajímavé a kladné rysy. Pojetí, obsah a metody práce ve školách pro mlad-

ší žáky ve věku 5—7 let, které ještě žáky nediferencují podle schopností, poskytují zajímavé a v mnohém ohledu kladné pedagogické řešení počátků výchovy a vzdělávání dětí. Nově vznikající typy středních škol, jako je technická střední škola nebo všeobecná střední škola, jsou pokusem o stmelení všeobecného a odborného vzdělání a o vyhovení zájmům a schopnostem žáků již v době povinné školní docházky. Péče o pěstování estetické a tělesné výchovy a na mnohých školách široce rozvinutá mimoučební činnost jsou rovněž kladem anglického školství.

Avšak hlubší pohled do systému a obsahu anglických všeobecně vzdělávacích škol odkrývá jejich vážné nedostatky. Je si jich vědoma i anglická veřejnost, jak o tom svědčí celá řada různých komisí, které dostaly za úkol prozkoumat potřeby země na poli vzdělání a výchovy mládeže. Jejich zprávy ukazují, že anglická soustava neodpovídá rostoucím potřebám industrializace země. Ale tyto nedostatky jdou hlouběji, než se konstatuje v těchto zprávách, neboť pramení z podstaty pojetí výchovy a vzdělání v podmínkách kapitalistického zřízení společnosti.

Školský zákon z r. 1944 stanovil zásadu „střední vzdělání pro všechny“ a vzbudil naděje, že se budou vytvářet stejné možnosti pro vzdělání všech dětí. Dosud se tak však nestalo. Ve skutečnosti mají dále děti příslušníků vládnoucích tříd pomocí systému soukromých škol, testových zkoušek a jiných opatření zajištěn přístup k úplnému střednímu a vyššímu vzdělání, kdežto děti pracujících se k němu nedostanou. Pokud se jim to podaří, děje se tak výjimečně. Diferencování žáků podle schopností způsobuje, že i uvnitř jedné školy se dostává žákům vzdělání různé úrovně a že se vytváří ve velké části mládeže pocit vlastní nerovnosti a méněcennosti. Školským zákonem slíbené „oblastní koleje“ pro další studium po 15 letech se dosud neuskutečnily, takže převážná část mládeže končí své vzdělání v 15 letech.

Pokrokoví angličtí pedagogové vedou neustálý boj za zlepšení školství. Usilují o to, aby pro veškerou mládež byly vytvořeny rovnocenné možnosti výchovy a vzdělání, aby byly odstraněny výběrové testové zkoušky, aby byly zrušeny soukromé školy a aby byla vytvořena jednotná škola pro mládež v povinném školním věku. Hospodářský a sociální vývoj společnosti si jistě i v Anglii vynutí některé reformy, ale podstatné změny, které by zajistily veškeré mládeži rovnocenné vzdělání a výchovu, může přinést pouze revoluční přestavba celého společenského zřízení.

Literatura

1. Dent H. C., *British Education*. Londýn 1946.
2. *Education in 1958, Being the Report of the Ministry of Education and Statistics for England and Wales*. Londýn 1959.
3. *The Curriculum of the Junior School. Report of a Consultative Committee appointed by the Executive of the National Union of Teachers*. Londýn 1958.
4. Kotl'ovski Karol, *Současné vývojové tendence v anglickém školství*. Kwartalnik Pedagogiczny, 1958, roč. III., čís. 3.
5. *Inside the Comprehensive School*. Sborník projevů ředitelů, vydala Národní unie učitelů. Londýn 1959.
6. *Ministry of Education. 15 to 18. Report to the Central Advisory Council for Education (England). Volume I*. Londýn 1959.
6. Lapčinskaja V. P. a Aranskij V. S., *Soderžanie obščego obrazovanija v školach Anglii*, Sovětská pedagogika, čís. 5 a 6, 1958.
7. Lady Simon of Wythenshawe, *Three Schools or One? Secondary Education in England, Scotland and the U. S. A.*, Londýn 1948.
8. Kingová Beatrice, *Střední školství v Anglii, střední škola nového typu*. Podle překladu v časopise Nowa szkola, 1957, roč. 8, čís. 3.
9. University of London: *Regulations and Syllabuses for the General Certificate of Education Examination*, Londýn, 1959.